

ХУДОЖНІЙ ТВІР ЯК ДЖЕРЕЛО ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ

Формування емоційного інтелекту учнів на уроках читання

Віра НАУМЕНКО,
доцент, м. Київ

Умінням розуміти емоційний стан — свій та інших людей, сприймати чужі почуття й виражати власні, адекватно реагувати на прояви емоцій оточення важливі для кожного. Усього цього діти навчаються, зокрема, під час читання літературних творів. Про способи збагачення емоційного досвіду молодших школярів засобами художнього слова розповідає авторка.

Емоційний компонент літературознавчої діяльності

“Той, хто любить читати — дитина чи дорослий — набагато цікавіший від того, кому немає справи до книжки, хто завжди поспішає, не має часу зупинитися, нічого не помічає навколо, — писав 2019 року в Посланні дітям усього світу до Міжнародного дня дитячої книжки популярний литовський письменник і ілюстратор Кястутіс Каспаравічюс. — У книжках усе відбувається спокійно й послідовно. Можливо тому, що сторінки пронумеровані, чи тому, що так заспокоїливо шурхотять, коли їх перегортаєш”.

Читаючи ці рядки, хочеться взяти до рук книжку. Щоб стати цікавішим? Відчутти спокій? Можливо! Адже художній твір дає щось нове, збагачує почуття. Тому хоч на краплиночку стаєш іншим.

Діти люблять яскраві, динамічні, емоційні твори. Така якість художнього тексту забезпечується внутрішніми зв'язками, які мають вияв у темі, ідеї, пафосі.

Цій складовій читання і спілкування приділена велика увага в Типовій освітній програмі “Мовно-літературна галузь. Українська мова і літературне читання”. Змістові лінії “Взаємодіємо усно за змістом прослуханого”, “Досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів, з медіапродукцією”, спрямовують на формування і розвиток в учнів бажання й уміння ділитися своїми почуттями та емоціями від почутого, прочитаного, використовувати відповідно до ситуації

спілкування, під час виразного читання жести, міміку, регулювати силу голосу, темп мовлення, виділяти ключові слова; формування понять про вербальні й невербальні засоби впливу на читача. Одне зі спільних умінь для всіх компетентностей — уміння конструктивно керувати своїми емоціями. Тому на різних уроках, а особливо на уроках читання і літературного читання нерідко звучать слова “почуття”, “настрій”, “емоції” у формулюванні завдань: “Які емоції викликала у вас розповідь/описана ситуація?” “Як змінюється емоційний настрій персонажа твору?”

Тож читання художнього твору потребує емоційно-ціннісного досвіду, і водночас — сам художній твір відкриває можливості для його збагачення.

Емоції і почуття взаємопов'язані, але не тотожні поняття. **Почуття** — це переживання людиною свого ставлення до того, що вона пізнає, робить, до інших людей і до самої себе. **Емоції** — це безпосереднє,

Тема — це коло життєвих явищ, відображених у творі, пов'язаних з певною проблемою, які автор описує, осмислює й оцінює.

Ідея — головна думка узагальнене вираження змісту всього твору, оцінка зображених у ньому життєвих явищ.

Пафос — “душа твору”, настрої, яким пронизане розгортання подій у творі.

тимчасове переживання якого-небудь більш постійного почуття. Емоції поділяють на позитивні (радість, щастя, задоволення) і негативні (незадоволення, страждання, горе, страх, гнів, ненависть); або стеночні (гр. *стенос* — сила) — спонукають до дії і астеночні (гр. *астенос* — слабкість, безсилля) — зменшують активність, енергію людини, пригнічують життєдіяльність (смуток, туга). Є й інші класифікації емоцій. Переживання, які виникають на основі потреби в допомозі, турботи про когось, бажання поділитися думками, задоволення своїми успіхами, захоплення справою, очікування чогось світлого — все це емоції.

Наслідком емоцій, які переживає людина, є **настрій**. Він може бути радісним або сумним, бадьорим чи пригніченим. Але цей словник бажано розширити, пропонуючи дітям під час роботи з художнім твором добірку слів, близьких за значенням, але з різними відтінками: бадьорий, бешкетливий, грайливий, пустотливий, збуджений, лагідний, святковий, урочистий або похмурий, журливий, кепський, гнітючий, дратівливий, жахливий... Оформити його можна як словничок настрою і для зручності користування розмістити на видноті.

Отже, емоції, почуття і настрої — це вияв внутрішнього стану співрозмовника. А під час читання такими співрозмовниками є автор, твір, його персонажі. Знайомлячись зі змістом, дитина пізнає інших і одночасно себе. Опосередковано, через ставлення до персонажів, у неї розвиваються самовладання, почуття власної гідності, впевненість у собі. А звідси й уміння керувати власними емоціями.

Формування емоційно-чуттєвого досвіду учнів під час читання

Читаючи різножанрові художні твори (сюжетний вірш, оповідання, казку), у яких змодельовані різні життєві ситуації, учні здобувають надзвичайно цінний досвід роботи з емоціями, спостерігаючи їхні прояви та різні форми реакцій на них у взаємодії літературних персонажів. Розглянемо, як організувати таку діяльність учнів за змістом творів різних жанрів.

Петро Осадчук "Стежка"

Вірш Петра Осадчука присвячений стежці. Цей образ часто можна зустріти в літературі. Це перша стежка у світ, до дитячого садка, друзів, школи, до подорожей, дивовиж. У вірші описана дуже близька життєвому досвіду дітей подія, пов'язана з рідною стежкою.

Біг я стежкою до хати —
дощ хапав мене за п'яти...
Але стежка — молодчина! —
швидко бігати навчила.
Я домчав-таки до хати —
дощ не зміг мене спіймати.

Кому ж не доводилося втікати від дощу? Тож учні зможуть проаналізувати емоційний стан персонажа, спираючись на власний досвід.

Далі у тексті дощ *зі злості* барабанив у шибку, залив стежку. І вона *тремтить*, *неначе плаче*. Хлопчику *жаль*, що не зміг сховати свою стежечку до хати.

Для розкриття емоцій і хлопчика, і стежки, і дощу (бо дощ і стежка змальовані як живі істоти) можна скористатися різними прийомами.

Приєм створення "живих" картин допоможе читачеві налаштуватися на відповідний настрій, спрямувати думки у певному напрямку (наприклад, пригадати себе у подібній ситуації), під час читання стежити за розвитком події, співпереживати персонажу.

Так, педагог може дати завдання жестами відтворити сюжет і мімікою показати зміну емоційного стану дійових осіб. Одночасно діти навчатимуться за виразом обличчя й жестами читати емоції учасників "живої" картини. І повноцінно сприймуть вірш, запам'ятають, уявлять описану картину, опишуть емоції, які пережили, слухаючи твір. Отже, усвідомлено виберуть засоби інтонаційної виразності для читання вірша уголос (тон, темп, логічні наголоси, силу голосу) — це дасть змогу передати своє ставлення до описаної картини.

Василь Струтинський "Зоряні квіти"

Назва оповідання викликає в читачів інтерес, бажання дізнатися, що ж це за квіти такі. У творі йдеться про красу рідного краю, її збереження. Двох братів настільки зачарували лілії на річці, що хлопчики почали створювати "Червону книгу річки" і записувати туди річкових мешканців та найцікавіші

**Ще у першій класі абетку ми вивчали,
А тепер читаємо і книжки, й журнали.**

(Надіслала У. Глова, м. Яворів, Львівська обл.)

Поспішайте передплатити “Учитель початкової школи” на 2020 рік

Заощадьте до **20%** — оформіть передплату
на сайті upsh.com.ua

Відкрийте дітям світ разом із журналами
“УПШ” та “Джміль”

Індекси для передплати
на пошті:

89869 журнал “УПШ”

68604 комплект “УПШ” + “Джміль”

Якщо маєте запитання,
телефонуйте:
067-504-50-22,
або звертайтеся на e-mail:
books@dvsvit.com.ua

